

ПАРТНЕРСТВО ВАСПИТАЧА И РОДИТЕЉА У КОНТЕКСТУ РЕАЛНЕ ИНКЛУЗИВНЕ ПРАКСЕ

Марта Д. Дедај¹

Сажетак: Инклузија се односи на активно укључивање деце са сметњама у развоју и инвалидитетом у његову ужу и ширу околину у складу са његовим могућностима. У раду је пажња усмерена на партнерство васпитача и родитеља у контексту реалне инклузивне праксе, кроз стратегију подршке деци са сметњама у развоју и инвалидитетом. Теоријску основу чини системски приступ, који имплицира схватање да је проучавани систем део ширег система и да се сам систем састоји из мањих подсистема који су међусобно условљени. Системски приступ инклузији даје концептуални оквир за утврђивање комбинованог утицаја на децу предшколског узраста у динамичном односу са својим окружењем. Може се закључити да инклузија захтева партнерски рад и да је један од приоритетних задатака инклузивне предшколске установе развијање квалитетних програма подршке и укључивање родитеља у активност деце.

Кључне речи: родитељи, васпитачи, партнерство, инклузивна пракса.

УВОД

Једна од карактеристика хуманистичке концепције предшколског васпитања и образовања је успостављање партнерског односа између родитеља и васпитача. Партнерство предшколске установе и породице је основа за адекватно укључивање деце са сметњама у развоју и инвалидитетом у његову ужу и ширу околину у складу са његовим могућностима.

Инклузивно васпитање и образовање захтева стварање флексибилног васпитно-образовног система у коме је могуће отклонити препреке које онемогућавају оптималан развој потенцијала деце. Суштина инклузивног васпитања и образовања је промена предшколске установе, на тај начин да

¹ vs.marta.dedaj@gmail.com, Висока школа струковних студија за васпитаче и пословне информатичаре-Сирмијум, Сремска Митровица

свако дете напредује према својим могућностима. Циљ је да се преко индивидуалних програма активирају и искористе сви потенцијали детета уз помоћ свих расположивих ресурса у контексту реалне инклузивне праксе.

ТЕОРИЈСКА ПОЛАЗИШТА

Породица и предшколска установа су два примарна социјализацијска окружења, која су различита али комплементарна, јер се њиховим повезивањем повећава и обухватност и трајност васпитно-образовних утицаја на дете. Конструктивно партнерство између родитеља и васпитача треба да се темељи на познавању и разумевању очекивања у вези њихових појединачних улога. Због тога је важно да родитељи и васпитачи јасно дефинишу очекивања и циљеве васпитног деловања на дете. „Заједничко учествовање у раду, заједничко планирање и праћење резултата рада, поштовање деловања других и развијање различитих облика рада и сарадње само су нека од обележја партнерског, тимског рада“ (Pavlović, Pavlovski, 2000, према Jevtić, 2012, p. 51).

Епстеин (Epstein, 2011; Nenadić Bilan & Matov, 2014, p. 130) наводи шест темељних облика партнерских односа:

- помоћ родитељима у родитељству (организација предавања или радионица за родитеље на тему родитељства, пружање информација родитељима о дететовим постигнућима и понашањима и добијања информација од родитеља о особинама и интересовањима детета),
- комуникација између родитеља и васпитача (групни родитељски састанци: информисање родитеља о предшколском курикулуму и догађањима у предшколској установи, индивидуални разговор са родитељима),
- волонтирање родитеља у предшколским установама (подстицање родитеља на волонтирање и активно учествовање у раду предшколске установе),
- помоћ родитељима у подстицању учења детета код куће (добијање информација од васпитача и стручних сарадника о поступцима подстицања развоја детета и унапређивању дететових различитих вештина и способности у породичном окружењу),
- учествовање родитеља у доношењу одлука (родитељи учествују у планирању васпитно-образовног рада),
- укљученост родитеља у сарадњу с локалном заједницом (партиципација родитеља у програмима и активностима различитих установа и локалне заједнице).

Графички приказ 1. Карактеристике партнерског односа васпитача и родитеља

Успешна реализација инклузивног предшколског васпитања и образовања, подразумева сарадњу свих расположивих ресурса. Дете у предшколској установи - у микросистему развија многоструке односе који се током времена мењају као што се мењају социјалне и физичке карактеристике тог система. Говоримо о интерактивним утицајима који остварују најснажније дејство на развој индивидуе. Промењена улога породице, која се појављује као целина која је у стању да развија квалитет сопствене функције и буде подршка дечјем развоју захтева и промене средине у којој као таква егзистира. Посебан значај имају глобални ефекти, будући да оно што делује на породицу и дете углавном нису изолована искуства и појединачни догађаји, већ целокупни контекст (Bronfenbrenner, 1997., према: Dedaj, 2019).

Према Бронфенбренеру (Bronfenbrenner, 1979) родитеље треба укључити у активности предшколске установе на раном узрасту деце. Системски приступ указује на важност сарадње родитеља, предшколске установе, основне школе и локалне заједнице у обезбеђивању континуитета у спровођењу инклузије. „Значај системског приступа је у томе што у фокус разматрања ставља снаге и потенцијале појединца, не само унутар породичног система, већ шире, кроз повезаност појединца са другим системима у ужој и широј заједници. Посебна пажња посвећује се синергији свих услуга и друштва у целини.“ (Dedaj, 2019, p. 123). Системски приступ инклузији даје концептуални оквир за утврђивање комбинованог утицаја на децу предшколског узраста у динамичном односу са својим окружењем. Проучавани систем је део ширег система и тај систем састоји из скупа мањих подсистема који су међусобно условљени. Средишње место заузима дете где

се хијерархијски настављају *микросистем*: родитељи, васпитачи, учитељи, наставници, *мезосистем*: предшколска установа, школа, заједница, *егзосистем*: даљи чланови породице и *макросистем*: културне, верске вредности, веровања и прихватљива понашања (Bronfenbrenner, 1997, p. 15).

Важан предуслов за адекватно подстицање развоја и рану инклузију детета је сарадња васпитача, породице и дефектолога. „У предшколској установи је *улога васпитача* усмерена на подршку деци да се укључе и да напредују током васпитно-образовног процеса. Ову улогу ће васпитач реализовати на тај начин што ће се укључити у рад стручног тима за инклузивно образовање и бити део тима за додатну подршку деци.“ (Dedaј, 2019, p. 124). Важно је да васпитач познаје ситуацију и околности у којима дете и породица живе и у складу са тим да планира сарадњу и подршку. Васпитача укључује родитеље у оној мери у којој је то за њих могуће и корисно за дете.

Родитељи су од кључног значаја за сам процес инклузивног образовања и могу да се упознају са могућностима своје деце, да овладају извесним вештинама за рад са дететом и развијају реалистичке ставове према детету и његовим могућностима. У циљу повећавања укључености, напредовања и самосталности детета, родитељи имају могућност да буду активни учесници у тиму за додатну подршку детету (Тим чине: васпитач, стручни сарадник, сарадник у предшколској установи, родитељ/старатељ детета, у складу са потребама детета и стручњак вам установе). Родитељи пружају неопходне информације о детету за израду педагошког профила, учествују у његовој изради и дају писану сагласност за отпочињање процеса израде индивидуалног образовног плана. Индивидуални образовни план састоји се од приоритетних аспеката развоја детета, а на основу идентификованих снага и потреба.

За децу којој је неопходна рана интервенција, *дефектолог* ће учествовати у процени дететовог развоја, развијаће стимулативне или компензаторне програме, праћиће успешност укључивања детета у васпитно-образовни процес, усмераваће васпитаче у примени одговарајућих метода и начина рада могућностима детета (Hrnјiца, 2011). На овај начин препознавајући децу којој је неопходна додатна помоћ и подршка, предшколска установа ствара услове за рад који се прилагођавају способностима и захтевима дететових могућности. Посебно је важно имати у виду да је стварање атмосфере поверења која се заснива на квалитетној комуникацији процес и да се развија временом.

ДЕЦА СА СМЕТЊАМА У РАЗВОЈУ И ИНВАЛИДИТЕТОМ – СТРАТЕГИЈА ПОДРШКЕ

Програми ране интервенције обухватају подстицање развоја детета кроз превентивне, стимулативне, рехабилитационе, социјалне и образовне

мере. Резултати мета-анализе (Arnold & Doctoroff, 2003) указују на то да је најзначајнији фактор подстицања дечјег развоја и учења, учешће родитеља у програмима ране интервенције. Дакле, стратегија подршке треба да обухвата и породицу.

Родитељима је потребно време да разумеју и прихвате чињеницу да имају дете са сметњама у развоју и/или инвалидитетом. Разумевање стања детета један је од најзначајнијих фактора у пружању подршке развоју детета. Квалитет учествовања родитеља у подстицању развоја детета, зависиће од тога колико траје процес прихватања родитеља да њихово дете има сметње у развоју (Arnold & Doctoroff, 2003).

Дете чији је телесни, ментални или емоционални развој, раст и сазревање ометено, према Конвенцији о правима детета, има право на посебну негу, образовање и оспособљавање за рад, који ће му обезбедити потпун и достојан живот и постизање за њега највишег степена самосталности и социјалне интеграције (Generalna skupština Ujedinjenih nacija u Njujorku, 1997).

Стратегија подршке	
Деца с моторичким поремећајима	<ul style="list-style-type: none"> • Деца с моторичким сметњама и поремећајима потребно је обезбедити правилну смену рада и одмора; • Обезбедити приступ играчкама и асистивну технологију у зависности од индивидуалних специфичних потреба детета; • Неопходно је прилагодити простор у коме се крећу, обезбедити приступ простору за рад без баријера; • Подстицати комуникацију са вршњацима; (Lazor et al., 2008; Suzić et al., 2007)
Деца с оштећењем слуха	<ul style="list-style-type: none"> • Дете с оштећењем слуха треба рано укључити у процес рехабилитације слушања и говора. • У току разговора с дететом које има оштећење слуха треба да обезбедимо тиши кутак. • У току комуникације с дететом које има оштећење слуха, важно је да се окренемо лицем према њему на растојању од 1-5 м. Како би дете лакше видело израз лица и читавало са усана, лице треба да буде добро видљиво. • Неопходно је да говоримо јасно, нормалном брзином. Уколико нас дете није добро разумело, треба да преформулишемо израз или реченицу, а не да је само поновимо.

	<ul style="list-style-type: none"> • С дететом које има оштећење слуха треба директно разговарати и привућу му пажњу пре започињања вербалне комуникације. • Неопходно је у току комуникације користите мањи број визуелних информација одједном. <p>(Vujasinović & Slavnić, 2008; Galović, 2010)</p>
<p>Деца с оштећењем вида</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Са стимулацијом почети што је могуће раније како би се код детета развиле компензаторне снаге и способности. • Приликом уласка и изласка из просторије треба да се огласимо и дете с оштећењем вида позовемо по имену ако желимо њену/његову пажњу. • Приликом описивања неке играчке, игре или оног шта радимо, потребно је избегавати нејасне термине. • Обезбедити јасне путеве до ормана и других просторија (важно да дете које има оштећен вид буде даље од јаког светла). • Обезбедити цртеже у тактилном облику. • Развијати социјалне вештине деце с оштећењем вида. • Детету с оштећењем вида неопходна је континуирана тифолошка подршка. <p>(Sabolič, 2006)</p>
<p>Деца с аутизмом</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Појачану потребу за кретањем које већина деце с аутизмом има, не треба спутавати. • У васпитно-образовном процесу искористити дечја интересовања. • Неопходно је да сви који раде с дететом доследно спроводе предвидиву дневну рутину, која је изложена као визуелни приказ на познатом месту. Васпитачи и родитељи треба да буду доследни у примени дневних активности детета. • Комуникација с дететом се може успоставити помоћ визуелних средстава: картицама са натписима, сличицама, договореним невербалним знацима. • У свакој ситуацији је потребно обратити се детету појединачно док не научи друштвена правила. <p>(Goran Sipić, 2013)</p>

<p>Деца са хиперкинетичким поремећајем <i>Слаба пажња, Хиперактивност, Импулсивност</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> • Како би се реализовала успешна инклузија деце са хиперкинетичким поремећајем, неопходно је да: • Направимо мирно и уређено окружење за игру и учење; • Обезбедимо различита средства и материјале за учење, која ангажују више чула истовремено; • Дете не буде у близини прозора, врата или места где је гужва; • Дете буде у друштву добрих узора; • Усвоје социјалне вештине које омогућавају разумевање своје околине и сналажење у свакодневним ситуацијама. <p>(Barkley, 2020; Војанин, 2006; Јовановић et al., 2007; Требјеџанин, 2018).</p>
---	--

Табела 1 Деца са сметњама у развоју и инвалидитетом - стратегија подршке

У процесу инклузивног образовања, индивидуализован приступ деци је посебно важан и претпоставља добро упознавање сваког детета, његових могућности, врсте и степена тешкоће коју има, претходних искустава и знања деце, његовог развоја у целини, интересовања и склоности. Дакле, у циљу континуираног праћења и пружање подршке деци са сметњама у развоју и инвалидитетом неопходна је израда индивидуалног образовног плана.

ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

Данас се у развијенијим земљама света све више инсистира на раном укључивању деце са сметњама у развоју и инвалидитетом у предшколски курикулум. Поласком детета у предшколску установу, васпитачи и родитељи постају партнери на заједничком задатку неге, васпитања и образовања детета. Инклузија се односи на процес којим се осигурава да свако дете може да оствари своје потенцијале у животу и право на партиципацију у заједници.

У раду је дат приказ еколошког модела који се ослања на парадигму системске теорије. Системски приступ указује на неопходност сарадње свих расположивих ресурса у пружању подршке деци. Осим породице, предшколска установа има највише могућности да планирано, организовано и системски утиче на васпитање и образовање деце. У инклузивном васпитно-образовном контексту неопходан је тимски рад и подела одговорности свих. Зато је неопходно повезивање различитих појединаца и група унутар и изван предшколске установе, где је свако свестан своје специфичности, а сви плански делују у смеру осигуравања услова за квалитетан живот и превентивно деловање.

Arnold, D. H., & Doctoroff, G. L. (2003). The Early Education of Socioeconomically Disadvantaged Children. *Annual Review of Psychology*, 54(1), 517–545. <https://doi.org/10.1146/annurev.psych.54.111301.145442>

Barkley, R. A. (2020). *Taking charge of ADHD : the complete, authoritative guide for parents* (Fourth Edition). Guilford Publications.

Bojanin, S. (2006). Reeducacija psihomotorike ili tretman pokretom. *Psihijatrija Danas*, 38(1), 11–27.

Bronfenbrenner, U. (1979). *The ecology of human development: Experiments by nature and design*. Harvard University Press.

Bronfenbrenner, U. (1997). *Ekologija ljudskog razvoja: Prirodni i dizajnirani eksperimenti*. Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.

Dedaj, M. (2019). *Porodična pedagogija*. Visoka škola strukovnih studija za vaspitače i poslovne informatičare ‘Sirmijum’.

Epstein, J. L. (2011). *School, family, and community partnerships: Preparing educators and improving schools* (2nd ed). Westview Press.

Galović, D. (2010). *Stavovi vaspitača i nastavnika prema inkluzivnom obrazovanju dece sa ometenošću* [Magistarska teza]. Univerzitet u Beogradu: Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju.

Generalna skupština Ujedinjenih nacija u Njujorku. (1997). Konvencija Ujedinjenih nacija o pravima deteta. *Službeni List SRJ – Međunarodni Ugovori*, 2/97. [http://www.unhcr.rs/media/Konvencija%20o%20pravima%20deteta%20\(1989\).pdf](http://www.unhcr.rs/media/Konvencija%20o%20pravima%20deteta%20(1989).pdf)

Goran Sipić (Ed.). (2013). *Vodič za roditelje dece sa autizmom: Brošura podrške za porodicu* (S. Vukadinović, Trans.). Magona. <http://autizam.org.rs/wp-content/uploads/2017/09/11-vodic-za-roditelje.pdf>

Hrnjica, S. (2011). Dete sa smetnjama u razvoju. In Marija Mitić (Ed.), *Deca sa smetnjama u razvoju: Potrebe i podrška*. Republički zavod za socijalnu zaštitu.

Jevtić, B. S. (2012). Partnerstvo pedagoga i vaspitača u podsticanju razvoja i učenja predškolske dece. *Sinteze - časopis za pedagoške nauke, književnost i kulturu*, 1(1), 51–64. <https://doi.org/10.5937/Sinteze1201051J>

Jovanović, N., Firevski-Jovanović, T., & Jovanović, S. (2007). *ADD/ADHD : deficit pažnje i hiperaktivnost dece: (Osobnosti—Dijagnostika—Tretman)*. Centar za primenjenu psihologiju.

Lazor, M., Marković, S., & Nikolić, S. (2008). *Priručnik za rad sa decom sa smetnjama u razvoju*. Novosadski humanitarni centar.

Nenadić Bilan, D., & Matov, J. (2014). Partnerstvo obitelji i predškolske ustanove kao potpora roditeljstvu. *Magistra Iadertina*, 9(1), 123–135.

Sabolić, E. (2006). Rana intervencija rizične djece ili djece koja su se rodila kao rizična. *Rehabilitacija stanje i perspektive djece s teškoćama u razvoju*

i osoba s invaliditetom : Zbornik radova međunarodnog znanstvenog i stručnog skupa, 82–84.

Suzić, R., Bjeković, G., & Suzić, N. (2007). *Metodika korektivne gimnastike: Za predškolce i razrednu nastavu*. XBS.

Trebješanin, Ž. (2018). *Rečnik psihologije*. Agape knjiga.

Vujasinović, Z., & Slavnić, S. (2008). Podrška porodici gluve dece predškolskog uzrasta. *U Susret Inkluziji : Dileme u teoriji i praksi*, 297–310. http://www.icf.fasper.bg.ac.rs/zbornici/2008-U_SUSRET_INKLUZIJI.pdf

PARTNERSHIP OF PARENT AND TEACHER IN THE CONTEXT OF INCLUSIVE PRACTICE

*Marta D. Dedaj*¹

Inclusion refers to the active participation of children with disabilities in their immediate and wider environment in accordance with their abilities. The paper focuses on the partnership of educators and parents in the context of real inclusive practice, through a strategy of support for children with disabilities. The theoretical basis is a systems approach, which implies the understanding that the studied system is part of a broader system and that the system itself consists of smaller subsystems that are mutually conditioned. A systematic approach to inclusion provides a conceptual framework for determining the combined impact on preschool children in a dynamic relationship with their environment. It can be concluded that inclusion requires partnership work and that one of the priority tasks of an inclusive preschool institution is to develop quality support programs and involve parents in children's activities.

Key words: parents, preschool teachers, partnership, inclusive practice

Примљен: 12.05.2020.

Прихваћен: 05.11.2020.

¹ vs.marta.dedaj@gmail.com, Preschool Teacher Training and Business Informatics College of Applied Studies – Sirmium in Sremska Mitrovica